

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

مشخصات طرح:

دوره دوازدهم - سال
سوم

شماره ثبت:
۳۳۵

مشخصات گزارش:

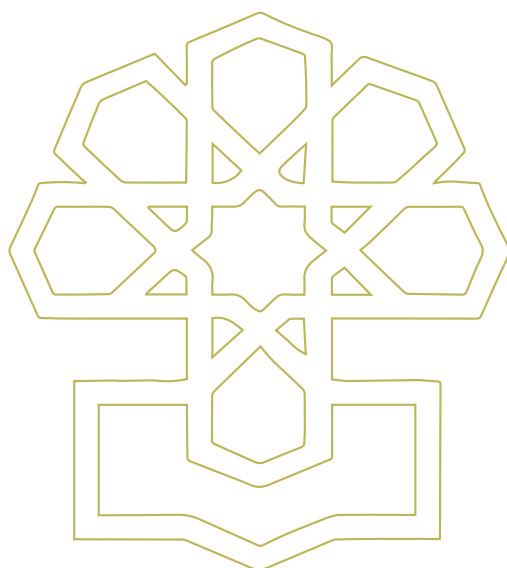
دفتر مطالعات
فرهنگی و آموزش
گروه فرهنگ عمومی، هنر و
صنایع خلاق

نوع گزارش:

- ☒ طرح / لایحه
☐ راهبردی
☐ نظارتی
☐ پیش نویس قانونی

شماره مسلسل:
۲۱۶۸۳

تاریخ انتشار:
۱۴۰۵/۴/۲۲

اظهار نظر کارشناسی درباره: «طرح نام گذاری هفتم اسفند به نام روز وکیل»

محمد امین قاسمی پیربلوطی

Doi: <https://doi.org/10.22034/mrc.report.21683>

چکیده

این گزارش به بررسی کارشناسی «طرح نام گذاری هفتم اسفند به نام روز وکیل» می‌پردازد. از منظر محتوایی، ایده تعیین روزی برای تکریم مقام وکیل و نهاد وکالت، به دلیل هم‌سویی با سیاست‌های کلان نظام در تقویت حاکمیت قانون و گسترش عدالت، امری کاملاً موجه و ضروری است. در حالی که طرح، هفتم اسفندماه (سالروز تصویب لایحه استقلال کانون وکلا) را مبنا قرار داده، ضمن تأکید بر لزوم بررسی جامع ابعاد تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، گفتمانی و نمادین جهت تعیین مصداق (تاریخ تقویمی)، «پنجم تیرماه» (سالروز شهادت شهید مدافع حرم و وکیل پایه یک دادگستری، شهید محمدرضا یعقوبی) پیشنهاد می‌شود. از منظر فرایندی، مجلس شورای اسلامی به‌موجب اصل (۷۱) قانون اساسی، صلاحیت عام قانونگذاری در این زمینه را داراست و از این حیث، ورود به موضوع و تصویب چنین طرحی بلاشکال و مورد تأیید است. با این حال، با در نظر گرفتن برخی ملاحظات سیاستی از جمله حفظ یکپارچگی نظام تصمیم‌گیری فرهنگی (وجود سازوکار تخصصی و پرسابقه در شورای فرهنگ عمومی)، تمرکز و اولویت‌های تقنینی مجلس (پرهیز از رویه‌های موازی در موضوعات خرد و جزئی و تمرکز بر مسائل کلان و راهبردی) و نیز ماهیت تخصصی موضوع و سوابق تقنینی مجلس (نام‌گذاری صرفاً روزهای نمادین ملی و بین‌المللی توسط مجلس و نام‌گذاری مناسبت‌های صنفی توسط شورای فرهنگ عمومی)، توصیه می‌شود این ایده ارزشمند از مسیر تخصصی و تعریف‌شده در «آیین‌نامه نحوه نام‌گذاری روزها و مناسبت‌های خاص» پیگیری شود.

موسی بیات، رضا مستمع (ناظران علمی)؛ علی عبدالاحد، امین پژمان «دفتر مطالعات حقوقی» (اظهار نظر کنندگان)؛ سیده فاطمه ابوطالبی (صفحه‌آرا)؛ سیده مرضیه موسوی راد (ویراستار ادبی).

۱. مقدمه

طرح «نام‌گذاری هفتم اسفند به نام روز وکیل» با شماره ثبت ۳۳۵، با تأکید مقدمه توجیهی آن بر ضرورت تبیین و ترویج فرهنگ وکالت برای تحقق عدالت و با هدف پاسداشت جایگاه و خدمات وکلای دادگستری و نیز نقش ایشان در تأمین امنیت قضایی، اعلام وصول شده است. در مقدمه توجیهی این طرح، هفتم اسفندماه به‌عنوان سالروز «تشکیل کانون‌های وکلا توسط مجلس قانونگذاری» در سال ۱۳۳۱ هجری خورشیدی، مبنای این نام‌گذاری عنوان شده و براساس ماده‌واحد آن مقرر شده است: «هفتم اسفند به‌عنوان روز وکیل در تقویم رسمی کشور ثبت می‌گردد». گزارش حاضر به بررسی ابعاد، ضرورت‌ها و فرایندهای مرتبط با طرح مذکور می‌پردازد.

۲. ارزیابی طرح

ارزیابی کارشناسی طرح حاضر در دو بُعد «محتوایی» و «فرایندی» قابل بررسی است:

۲-۱. ارزیابی محتوایی: وجاهت و اهمیت موضوع و ضرورت بررسی کارشناسی در تعیین مصداق

از منظر محتوایی و کارکردی، طرح نام‌گذاری روزی به نام «روز وکیل» دارای وجاهت کامل و اهمیت قابل توجهی است. وکالت، به‌عنوان یکی از بنیانهای عدالت، رکنی اساسی در تحقق دادرسی منصفانه، تضمین دفاع از حقوق شهروندان و پاسداری از حاکمیت قانون به شمار می‌رود. از این‌رو، تخصیص یک روز در تقویم رسمی کشور به این حرفه، اقدامی است در جهت:

■ **ترویج فرهنگ حقوقی:** افزایش آگاهی عمومی نسبت به اهمیت و ضرورت بهره‌مندی از خدمات وکیل در تنظیم روابط اجتماعی و اقتصادی و حل‌وفصل اختلافات؛

■ **تقویت نهاد وکالت:** ارج نهادن به جایگاه وکیل و تأکید بر نقش حیاتی این نهاد مدنی در استقرار عدالت؛

■ **هم‌سویی با سیاست‌های کلان:** انطباق با سیاست‌های کلی نظام در حوزه قضایی، به‌ویژه در زمینه ارتقای شاخص‌های عدالت و تسهیل دسترسی مردم به خدمات حقوقی.

در طرح حاضر، مبنای انتخاب روز، هفتم اسفندماه به‌عنوان سالروز تصویب لایحه قانونی استقلال کانون وکلای دادگستری قرار گرفته است. مبنای قرار دادن یک رویداد تاریخی، یک رویکرد قابل درک برای این نام‌گذاری است. در عین حال، باید توجه داشت که انتخاب نهایی روز برای ثبت در تقویم ملی، امری دقیق و چندبُعدی است که نیازمند بررسی جامع گزینه‌های مختلف و حصول اطمینان از وجود وفاق حداکثری در جامعه حقوقی و نخبگانی کشور است. این فرایند کارشناسی باید ابعاد مختلف تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، گفتمانی و نمادین را دربرگیرد. برای مثال، مناسبت‌های الهام‌بخش و برجسته دیگری که تناسب بیشتری با گفتمان انقلاب اسلامی دارند نیز می‌توانند در این فرایند بررسی مدنظر قرار گیرند؛ از جمله سالروز شهادت شهدای برجسته این حوزه، مانند پنجم تیرماه (سالروز شهادت محمدرضا یعقوبی، وکیل پایه یک دادگستری و شهید مدافع حرم) که می‌تواند نمادی از تعهد و ایثار جامعه حقوقی کشور باشد. از این‌رو، نفس «تعیین روز» امری ضروری است، اما «تعیین مصداق» این روز، مستلزم بررسی‌های کارشناسی دقیقی است که با بهره‌گیری از نظرات نهادهای تخصصی فرهنگی می‌تواند به بهترین و مورد وفاق‌ترین گزینه منجر شود.

۲-۲. ارزیابی فرایندی: وجود سازوکارهای موازی و ضرورت هماهنگی بین‌نهادی

مجلس شورای اسلامی به‌موجب اصل (۷۱) قانون اساسی، صلاحیت عام قانونگذاری در عموم مسائل را داراست و از این حیث، ورود به موضوع نام‌گذاری روز وکیل در تقویم رسمی کشور در چارچوب اختیارات و صلاحیت‌های ذاتی این نهاد است. با این حال، در مواردی که مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، به‌عنوان مرجع اصلی سیاست‌گذاری کلان فرهنگی کشور، اقدام به وضع مقررات و سازوکارهای مشخصی کرده باشد، ورود مجلس در یک موضوع مشابه ممکن است با نیاز به هماهنگی بیشتر با این سازوکارها همراه باشد. در چنین مواردی، شورای نگهبان درباره رفع تعارض احتمالی یا لزوم هماهنگی تصمیم‌گیری خواهد کرد.

شورای عالی انقلاب فرهنگی با تصویب «آیین‌نامه نحوه نام‌گذاری روزها و مناسبت‌های خاص»^۱ در جلسه ۹۲۰ مورخ ۱۴۰۴/۴/۶، یک نظام جامع و منسجم برای این امر وضع نموده است. بررسی دقیق این آیین‌نامه نشان می‌دهد که اقدام مجلس برای قانونگذاری در این حوزه، ممکن است به دلیل تداخل با سازوکار مصوب و مستقر شورای عالی انقلاب فرهنگی، مورد ملاحظه و بررسی شورای نگهبان قرار گیرد. شایان ذکر است که این تداخل، نافی صلاحیت مجلس نبوده، بلکه نیازمند هماهنگی‌های لازم است. استدلال تشخیص این تداخل بر پایه‌های زیر استوار است:

(الف) ایجاد یک مسیر مشخص تخصصی: این آیین‌نامه یک فرایند دو مرحله‌ای شفاف را برای ثبت مناسبت‌های صنفی و حرفه‌ای تعریف کرده است. موضوع طرح حاضر (روز وکیل) به‌طور دقیق ذیل بند «ج» ماده (۲) و ماده (۱۰)^۲ آیین‌نامه (مناسبت‌های اصناف، حرفه‌ها و مشاغل) طبقه‌بندی می‌شود. برای این دسته از مناسبت‌ها، مسیر تعیین‌شده عبارت است از:

- بررسی اولیه و کارشناسی در «کارگروه نام‌گذاری روزها و مناسبت‌های خاص (کمیسیون تقویم)» (موضوع ماده (۱۲)).
- تصویب نهایی در «شورای فرهنگ عمومی کشور» (موضوع تبصره ماده (۱۱)).

(ب) تعیین مرجع تصمیم‌گیری: آیین‌نامه مذکور با تفکیکی هوشمندانه، مرجع تصویب نهایی را متناسب با نوع مناسبت تعیین کرده است. درحالی‌که مناسبت‌های ملی و عمومی نیازمند تصویب نهایی در صحن شورای عالی انقلاب فرهنگی هستند، اما در خصوص مناسبت‌های صنفی و حرفه‌ای، آیین‌نامه «شورای فرهنگ عمومی کشور» را به‌عنوان مرجع تصمیم‌گیری معرفی کرده است. این امر به معنای تعیین یک سازوکار مشخص، تخصصی و نظام‌مند برای این حوزه است.

(پ) بررسی سابقه تقنینی مجلس شورای اسلامی: بررسی سابقه تقنینی مجلس شورای اسلامی، خود مؤید صلاحیت و اختیار این نهاد برای ورود به نام‌گذاری ایام است. مجلس در مواردی که تشخیص داده است، رأساً به وضع قانون برای نام‌گذاری روزهای خاص اقدام نموده است. ازجمله:

- «قانون اعلان روز ۱۳ آبان به‌عنوان روز ملی مبارزه با استکبار جهانی»، (مصوب ۱۳۶۷/۸/۸)؛
- «قانون تعیین سالروز شهادت آیت‌الله مدرس [دهم آذرماه] به‌عنوان روز مجلس»، (مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۳)؛
- «قانون اعلام روز ۲۹ دی‌ماه به‌عنوان روز غزه نماد مقاومت فلسطین»، (مصوب ۱۳۸۸/۸/۲۶).

این سوابق قانونی، به‌روشنی اصل صلاحیت مجلس در ورود به این موضوع را آشکار کرده و نشان می‌دهند هر زمان که نمایندگان ملت، نام‌گذاری یک روز را برای مصالح ملی، سیاسی یا فرهنگی کشور ضروری تشخیص دهند، می‌توانند از اختیار قانونگذاری خود استفاده کنند. با وجود این، وجه مشترک و شاخصه اصلی این سه قانون، ماهیت نمادین، ملی، سیاسی و بین‌المللی آنهاست که با آرمان‌های انقلاب اسلامی، هویت ملی یا سیاست‌های کلان خارجی کشور پیوند خورده است. این رویکرد، تفاوتی ماهوی با نام‌گذاری ایام برای مشاغل، اصناف و گروه‌های تخصصی دارد.

(ت) انسجام‌بخشی و پرهیز از تورم مناسبت‌ها: سازوکار پیش‌بینی‌شده در آیین‌نامه مذکور، مشخصاً با هدف ایجاد تمرکز، جلوگیری از تکثر بی‌رویه و تورم مناسبت‌ها در تقویم رسمی و تضمین بررسی کارشناسی یکپارچه پیشنهادها طراحی شده است. با وجود صلاحیت عام مجلس، اقدام به قانونگذاری موردی می‌تواند این فلسفه و هدف کلان سیاستگذار فرهنگی را تضعیف کند.

(ث) رویه شورای نگهبان در موارد مشابه: با توجه به رویه شورای محترم نگهبان در برخی موارد مشابه که مصوبات مجلس را به دلیل تداخل با مصوبات لازم‌الاجرای شورای عالی انقلاب فرهنگی با ایراد مواجه می‌سازد، تصویب این طرح نیز ممکن است از این حیث دچار چالش شود. وجود یک مسیر مشخص و تعریف‌شده طبق مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، به این معناست که هرگونه تلاش برای پیگیری یک مسیر موازی برای نام‌گذاری روزهای تقویم از طریق قانونگذاری در مجلس، عملاً سازوکار منسجم ایجادشده را نادیده گرفته و دوگانگی در نظام تصمیم‌گیری فرهنگی کشور را به همراه خواهد داشت.

۱. آیین‌نامه مذکور اصلاح و به‌روزرسانی شده آیین‌نامه‌ای با همین عنوان است که در جلسه ۶۶۰ مورخ ۱۳۸۹/۹/۲۳ به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسیده است.

۲. ماده (۱۰) - روزها و مناسبت‌های اصناف، حرفه‌ها و مشاغل کشور، به مناسبت‌هایی اطلاق می‌شود که در جهت تقویت ارزش‌های جامعه و مرتبط با وظایف یک سازمان، نهاد، صنف، اتحادیه یا تشکل خاص در جامعه بوده باشد.

تبصره «۱» - پیشنهادها سازمان‌ها و نهادها برای ثبت در تقویم اصناف، حرفه‌ها و مشاغل کشور، توسط بالاترین مقام سازمان یا نهاد صنفی، در مرحله اول در کارگروه موضوع ماده (۱۲)، بررسی و در صورت تأیید، برای بررسی و تصویب به شورای فرهنگ عمومی کشور ارائه می‌شود.

تبصره «۲» - تقویم اصناف، حرفه‌ها و مشاغل کشور به‌صورت مجزا، در کنار تقویم رسمی کشور، در سطح ملی و با کاربرد تخصصی منتشر شده و در دسترس عموم مردم و رسانه‌ها قرار خواهد گرفت.

بنابراین، هرچند نیت طراحان محترم، تقدیر از جامعه و کلاست و صلاحیت مجلس برای قانونگذاری در این زمینه نیز مورد تأیید است، اما به دلیل وجود سازوکار پیش‌بینی‌شده و ظرفیت تخصصی در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی برای تحقق این هدف ارزشمند، توصیه می‌شود از طریق ارائه درخواست از سوی نهادهای مربوطه (مانند اتحادیه سراسری کانون‌های وکلای دادگستری ایران) به شورای فرهنگ عمومی کشور جهت طی فرایند مذکور در «آیین‌نامه نحوه نام‌گذاری روزها و مناسبت‌های خاص» اقدام و پیگیری شود.

۳. جمع‌بندی و پیشنهاد

بنا بر بررسی کارشناسی چندجانبه طرح «نام‌گذاری هفتم اسفند به نام روز وکیل»، ضمن ارج نهادن به جایگاه حرفه وکالت و ضرورت تکریم آن، جمع‌بندی ارزیابی‌های صورت‌گرفته در دو محور «محتوایی» و «فرایندی» به شرح زیر ارائه می‌شود:

از منظر محتوایی و کارکردی: نفس نام‌گذاری روزی برای تکریم مقام وکیل و نهاد وکالت، اقدامی کاملاً موجه، پسندیده و در راستای تقویت حاکمیت قانون و تضمین حقوق شهروندی است. با این حال، در انتخاب «مصدق» (تاریخ) این نام‌گذاری، باید از رویکرد صرفاً تاریخی عبور کرده و به «ظرفیت‌های نمادین» و «رویش‌های گفتمانی انقلاب اسلامی» توجه کرد. از این رو، پیشنهاد جایگزین و کارشناسانه مرکز، بهره‌گیری از الگوی ایثار و تعهد حرفه‌ای در تراز ارزش‌های متعالی نظام جمهوری اسلامی ایران است؛ در همین راستا می‌توان برای مثال روز «پنجم تیرماه» (سالروز شهادت محمدرضا یعقوبی؛ وکیل پایه یک دادگستری و شهید مدافع حرم) را به عنوان نمادی از تعهد، دفاع از حق و ایثار در جامعه حقوقی به مثابه گزینه‌ای الهام‌بخش‌تر برای نام‌گذاری «روز وکیل» مطرح کرد.

از منظر فرایندی: تصویب چنین طرحی توسط مجلس شورای اسلامی، به استناد اصل (۷۱) قانون اساسی **بلاشکال بوده و مورد تأیید است.** با این حال، با در نظر گرفتن اقتضائات و ملاحظات سیاستی زیر، پیشنهاد می‌شود این ایده از مسیر سازوکار تعیین‌شده در «آیین‌نامه نحوه نام‌گذاری روزها و مناسبت‌های خاص» اقدام و پیگیری شود:

■ **حفظ یکپارچگی نظام سیاستگذاری فرهنگی:** شورای عالی انقلاب فرهنگی، با تصویب و به‌روزرسانی «آیین‌نامه نحوه نام‌گذاری روزها و مناسبت‌های خاص» و اجرای آن طی حدود ۱۵ سال اخیر، یک سازوکار دقیق و متمرکز برای بررسی کارشناسی و جلوگیری از تورم مناسبت‌ها در تقویم رسمی کشور ایجاد کرده است. ورود مستقیم مجلس شورای اسلامی به یک موضوع خرد صنفی، عملاً مسیری موازی ایجاد می‌کند که می‌تواند مرجعیت و کارآمدی نهاد تخصصی متولی (شورای فرهنگ عمومی کشور) را تضعیف کرده و انسجام نظام تصمیم‌گیری فرهنگی کشور را خدشه‌دار سازد.

■ **تمرکز و اولویت‌های تقنینی مجلس:** ورود موردی و جزئی مجلس به نام‌گذاری ایام صنفی و حرفه‌ای می‌تواند این رویه را برای مشاغل و حرفه‌های متعدد دیگری که فاقد روز ثبت‌شده در تقویم رسمی کشورند، تسری دهد؛ این امر ضمن افزودن بر حجم وظایف جاری مجلس و کمیسیون‌های تخصصی و انباشت طرح‌های مشابه، می‌تواند تمرکز قوه مقننه را از مسائل کلان، راهبردی و زیربنایی کشور به موضوعات جزئی‌تر معطوف کند. موضوعاتی که سازوکار پرسابقه، تخصصی و مستقر آن (کمیسیون تقویم ذیل شورای فرهنگ عمومی کشور) در حال حاضر موجود بوده و به‌طور مستمر در حال فعالیت است. بدین ترتیب، نیاز مبرم یا ضرورت خاصی برای ورود جداگانه مجلس به این قبیل موضوعات وجود ندارد.

■ **ماهیت تخصصی موضوع و سوابق تقنینی مجلس:** سابقه تقنینی مجلس در حوزه نام‌گذاری ایام، به‌وضوح بر مناسبت‌هایی با ماهیت نمادین، ملی، سیاسی و بین‌المللی (شامل روز ملی مبارزه با استکبار جهانی، روز مجلس و روز غزه نماد مقاومت فلسطین) متمرکز بوده است. در مقابل، نام‌گذاری ایام مربوط به اصناف، حرف و مشاغل همواره توسط شورای فرهنگ عمومی کشور صورت گرفته است. این تفکیک رویه، یک تقسیم کار هوشمندانه و تخصصی در ساختار حکمرانی کشور است. طرح حاضر به دلیل ماهیت کاملاً صنفی، از این رویه عدول کرده و این تفکیک کارکردی را نادیده می‌گیرد.

بنابراین، با توجه به وجاهت ایده و صلاحیت عام قانونگذاری مجلس شورای اسلامی، ارزیابی مرکز پژوهش‌های مجلس، تأیید کلیات طرح است. با این حال، توصیه می‌شود این ایده ارزشمند از طریق ارائه درخواست رسمی از سوی نهادهای ذی‌ربط (مانند اتحادیه سراسری کانون‌های وکلای دادگستری) به «شورای فرهنگ عمومی کشور» و در چارچوب

«آیین‌نامه نحوه نام‌گذاری روزها و مناسبت‌های خاص» پیگیری شود. همچنین، پیشنهاد مشخص برای تعیین مصداق نیز روز «پنجم تیرماه» (سالروز شهادت محمدرضا یعقوبی؛ وکیل پایه یک دادگستری و شهید مدافع حرم) است. چنین رویکردی می‌تواند تحقق این هدف قابل تقدیر را به شیوه‌ای کارشناسانه، هماهنگ، با وفاق حداکثری و به دور از چالش‌ها یا تعارضات حقوقی یا اجرایی محتمل در آینده، تضمین کند.

منابع و مآخذ

- [۱] قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸).
- [۲] آیین‌نامه نحوه نام‌گذاری روزها و مناسبت‌های خاص (۱۴۰۴).

گزیده سیاستی

کلیات طرح «نام‌گذاری روز وکیل»، از حیث وجاهت موضوع و صلاحیت عام قانونگذاری مجلس مورد تأیید است. با این حال، توصیه می‌شود از طریق ارائه درخواست رسمی به شورای فرهنگ عمومی و در چارچوب آیین‌نامه نحوه نام‌گذاری روزها و مناسبت‌های خاص پیگیری شود.

